

Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.
Iesus Nazarenus
Rex Iudæorum.

Vladimír Liška

TAJEMSTVÍ
JEŽÍŠE
z Nazaretu

ZÁHADY A OTAZNÍKY
ZE ŽIVOTA MESIÁŠE

Vladimír Liška

TAJEMSTVÍ
JEŽÍŠE
z Nazaretu

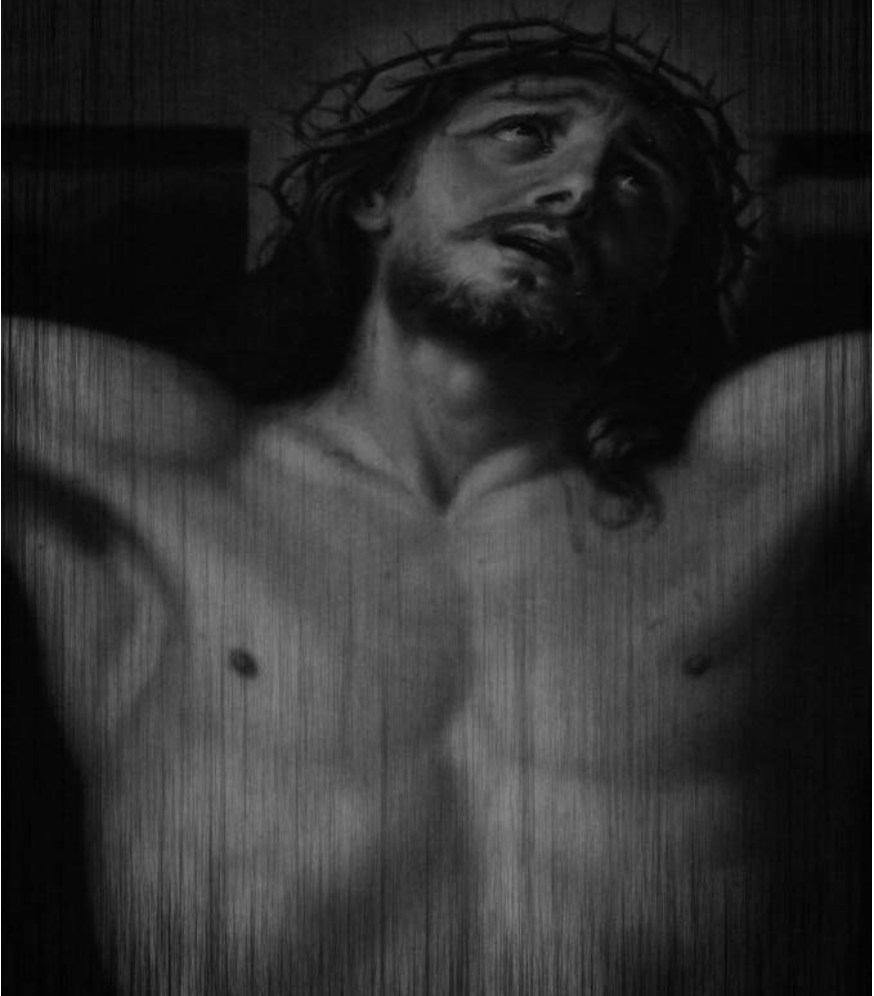
ZÁHADY A OTAZNÍKY
ZE ŽIVOTA MESIÁŠE

© Vladimír Liška, 2000, 2011

© NAKLADATELSTVÍ XYZ, s. r. o., 2011

ISBN 978-80-7388-445-1

ο βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας
Iesus Nazarenus
Rex Iudaeorum.

MOTTO:

„Poslední krok rozumu je poznání, že existuje nekonečně mnoho věcí, které přesahují rozum.“

Blaise PASCAL

Mamince a bratrovi, jenž se vydání této knihy již nedočkal.

OBSAH

PŘEDMLUVA K UPRAVENÉMU A ROZŠÍŘENÉMU VYDÁNÍ	11	
PROLOG	13	
Část první:	Ve světle naděje	
KAPITOLA I.	Na počátku byl Mojžíš	21
KAPITOLA II.	Hledání autenticity	47
KAPITOLA III.	Jak se zrodil Mesiáš?	62
KAPITOLA IV.	Hebrejské temno	70
KAPITOLA V.	Betlémská záhada	81
KAPITOLA VI.	Mesiášský komplot?	102
KAPITOLA VII.	Cesta předurčení	121
KAPITOLA VIII.	Ježíš versus Jan Křtitel	139
KAPITOLA IX.	Zázraky Boží?	156
KAPITOLA X.	Reformy, které měly změnit svět?	172
KAPITOLA XI.	Jidáš – nedoceněný apoštol?	186
Část druhá:	Ve stínu kříže	
KAPITOLA XII.	Proces plný otazníků	205
KAPITOLA XIII.	Podivné ukřižování	224
KAPITOLA XIV.	Tajemství vzkříšení	237
KAPITOLA XV.	Záhadná relikvie	249
KAPITOLA XVI.	A zatmělo se slunce	262
KAPITOLA XVII.	Ježíšův následník?	270
KAPITOLA XVIII.	Ve znamení krucifixu	285
KAPITOLA XIX.	Bylo to „spiknutí“?	293
KAPITOLA XX.	Osudy apoštolů	309
KAPITOLA XXI.	Maří Magdaléna – družka Kristova?	324
KAPITOLA XXII.	Církev vítězná	338
EPILOG		353
Přehled použitých pramenů a literatury		356

PŘEDMLUVA K UPRAVENÉMU A ROZŠÍŘENÉMU VYDÁNÍ

Když v roce 2002 vydalo nakladatelství Fontána poprvé tuto knihu, nebyla některá fakta a poznatky, týkající se životních osudů Ježíše Krista Nazaretského, ještě hlouběji rozpracována, nebo byla jen stručně naznačena. To jsem si stále více uvědomoval během následujících let, kdy jsem Ježíšově osobnosti a studiu nových pramenů i literatury věnoval nadále průběžnou pozornost. Přiměla mě k tomu i skutečnost, že první vydání se setkalo u čtenářů se značným ohlaselem a i na mých přednáškách k tomuto tématu nebyla nouze o živé diskuze.

V tomto novém, rozšířeném vydání jsem se proto pokusil některé aspekty, ale i nové otázky a otazníky kolem Ježíšova života a jeho obrodného učení doplnit a adekvátně revidovat. Kromě toho mezitím došlo ke zveřejnění tzv. Jidášova evangelia, raněkřesťanského spisu, z něhož vyplynuly některé pozoruhodné závěry, týkající se problematiky raného křesťanství i Ježíšova mučednického konce, respektive příčin, které k němu vedly. Rovněž pokračovaly a dodnes pokračují odborné diskuze o historické mnohoznačnosti nejruznějších církevních zásahů do Ježíšova učení.

Považoval jsem rovněž za nutné doplnit toto nové vydání o některé úvahy nad dobovou rolí i významem Maří Magdalény, která patřila do nejbližšího okruhu Kristových učedníků, ačkoli pozdější křesťanská církev se památku na ni snažila vymazat a vykreslovala ji nesprávně

a účelově jako Ježíšem napravenou hříšnici. Za další důležitý dodatek jsem považoval například i hledání odpovědi na to, co se stalo s Ježíšem po jeho vzkříšení.

Některé kapitoly oproti původní verzi z roku 2002 jsem tedy upravil, ale i rozšířil tak, abych do textu zapracoval co největší množství poznatků a informací buď dříve opomenutých, či zcela nových. Vzhledem k tomu, že v původním vydání byla jen velmi okrajově zdůrazněna dějinná úloha apoštola Pavla z Tarsu jako stěžejního ideologa a zakladatele křesťanské církve, věnoval jsem i jemu a jeho ideovému odkazu mnohem větší pozornost.

Pevně doufám, že se nová, resp. novelizovaná verze setká u čtenářů s pochopením včetně některých úvah spekulativního charakteru, jimž nebylo možné ani žádat se vyhnout. Neboť vezmeme-li v potaz zjištěná nesporná fakta, indicie i spekulace, historická osobnost Ježíše z Nazaretu je bezesporu natolik jedinečnou postavou světových dějin, že i po dvou tisíciletích generuje mnohé palčivé otázky a problémy, volající po zodpovězení a řešení jak ze strany historiků, tak i odborníků na křesťanskou religionistiku.

To naznačil i francouzský historik a spisovatel Gerald Messadié, považovaný za jednoho z vynikajících znalců problematiky historického Ježíše, jenž v roce 2006 napsal: „Ježíšova historie se velmi odlišovala od té, jež byla později šířena a jejíž výklad byl po dvacet století kanonizován pod trestem těžkých sankcí.“

Ve světle soudobých poznatků o Kristově životě a smrti, které mnozí z nás mohou považovat za nonkonformní, nebo snad i za provokativní zjištění, musím i já s tímto výrokiem proslulého francouzského christologa vřele souhlasit, i když nemohu nepřipustit, že to na podstatě Ježíšova převratného duchovního odkazu nic nemění...

Vladimír Liška
jaro–léto 2010

PROLOG

V dějinách naší civilizace bychom nenašli mnoho osobností, jež svým významem spoluurčovaly vývoj lidského společenství na celá tisíciletí dopředu a staly se jeho nadčasovou inspirací pro svůj ideový odkaz, věnovaný budoucnosti. Takoví lidé se rodí velmi vzácně a stávají se velikány většinou až s odstupem času, a to nejen díky všeobecnému uznání, kterého se jim od společnosti dostane.

Jednou ze základních podmínek uchování dlouhodobé lidské paměti na tyto výjimečné postavy dějin, je určitá institucionalizace jejich památky v dobře organizovaných společenských strukturách, díky níž časem nabudou významných mocenských atributů své vlastní existence. A nic nesplňovalo odedávna tuto základní podmínku lépe než instituce náboženské, tj. především církve. Zde spočívá těžiště významu i jedné z nejzáhadnějších osobností lidských dějin – Ježíše Krista Nazaretského.

Ježíšovy autority se dovolávají lidé dodnes. Vyrostl v legendárního zakladatele křesťanství, aniž vůbec tušil, že se jím stane, protože se sám považoval pouze za reformátora židovského náboženství.

Z Ježíšových idejí a myšlenek vyrostlo křesťanské náboženství až později, kdy se Kristovo učení stalo pro jeho nástupce a následovníky základem ideologie, pronikající před téměř dvěma tisíciletími skrze celý tehdejší antický svět, ovládaný římským impériem. Propagátory i nositeli Ježíšova ideového odkazu se staly nejprve raněkřesťanské

sekty, které se v průběhu několika dalších stovek let rozrostly v pevně organizovanou církev, tvořící duchovní i politickou sílu pozdějšího feudálního světa.

Ale fakt, že se Ježíšovy autority i křesťanské věrouky, obsažené v kodifikovaných textech Nového zákona a dalších raněkřesťanských spisech, dovolávali nejen ti, kdo církev navenek reprezentovali, ale i ti, které tatáž církev vylučovala ze svých řad jako kacíře, tedy už sám tento fakt svědčí o tom, že zde nebylo cosi v pořádku. Je to vlastně nejpřesvědčivější důkaz toho, že názory na Ježíšovy skutky, na jeho bohatý myšlenkový odkaz a vůbec celý jeho životní osud byly v průběhu dějin chápány mnohoznačně či – možná lépe řečeno – nejednoznačně. Dokonce i snahy vrcholných církevních představitelů o sjednocení těchto názorů v autoritářsky působící dogmata nebyly všemi příslušníky křesťanského kléru přijímány bez výhrad.

Ve jménu těchto dogmat se církev, dovolávající se Krista, dopouštěla otevřeného i skrytého teroru ve snaze potlačovat jakýkoli projev svobodného, nezávislého myšlení. Přitom zapoměla, že právě Ježíš byl příkladem myšlenkové nezávislosti a svobody ducha, a že to byl také hlavní důvod, proč skončil jako rouhač a velezrádce mučednickou smrtí na kříži.

O kazateli a reformátorovi z Nazaretu byly napsány stovky učených traktátů, odborných studií, ale nechyběla ani beletristická zpracování jeho života. Jenomže autoři těchto textů a knih se již většinou nedokázali zbavit onoho teologického pojmání Ježíšovy osoby, které z něj učinilo legendu o bohočlověku, jenž konal zázraky. Ježíš se tak stal nadlidskou, božskou osobou, charakterizovanou francouzským orientalistou Ernestem Renanem slovy: „Ježíš je největším náboženským géniem, jaký kdy žil. Jeho krása je věčná a jeho království nikdy neskončí. Ježíš je v každém ohledu nekonečný a s ničím nesrovnatelný. Celé dějiny by byly bez něho nepochopitelné.“

S podobnými názory lze v mnohém polemizovat. Právě uvedená citace je příkladem toho, že se stále neumíme oprostít od teologického, mýtického obrazu Ježíše, poněvadž ti, kdo o něm psali, patřili zpravidla buď do okruhu věřících křesťanů, nebo přímo kněžstva. A naopak nemálo děl ateistických autorů se zaměřovalo na jinou krajnost, kterou bylo popírání Ježíšovy historické věrohodnosti i snižování jeho významu.

Už v minulosti mnozí z těch, kdo nerespektovali tradiční církevní pojetí Krista jako Syna Božího, ztratili dokonce svá místa na vědeckých i akademických postech. Již citovaný Ernest Renan mezi ně patřil také, protože ve svých pracích vystupoval kriticky vůči některým církevním dogmatům.

Nynější křesťanský fundamentalismus i sektářství dál setrvávají na pozicích ortodoxních obránců víry i teologických dogmat, vytvářejících se v průběhu dlouhých věků, jež od Ježíšova ukřižování uplynuly. Tito soudobí ochránci pravé víry působí veřejně i skrytě a mají dosud značný vliv v ekonomických i politických strukturách moci.

Některé sektářské kruhy, jež se dovolávají Krista, v něm vidí symbol personifikovaného Dobra jako protipólu Zla a zároveň i nesmiřitelného bojovníka proti Satanovi, jenž všechny zlé síly reprezentuje. V jejich pojetí je Ježíš jako Syn Boží věčným Světlem a Satan věčnou Temnotou. Avšak tyto principiální kategorie jsou ve skutečnosti v našem bytí určovány námi samotnými! Teologizující přístupy bohužel vytvořily jakýsi pevný krunýř, za nímž je ukryta pravda, stojící ale podle všeho někde úplně jinde.

Byly i pokusy dokázat, že Ježíš je ve skutečnosti jen vykonstruovaný mýtus raných křesťanů. Už starořímský historik Tacitus tvrdil, že křesťanství je jen „zhoubná pověra, která byla dočasně potlačena a opět vypukla a rozšířila se nejenom v Judsku“. Podobné krajní názory o tom, že Ježíš vlastně fyzicky nikdy neexistoval, jsou ale stejně

pochybné jako trvající teologické tendence dokazovat jeho bohočlovčí či božskou podstatu (dogma o trojjedinosti Boží).

Zásadní otázky pravdy o Ježíšovi se opírají o čtyři novozákonní evangelijní texty (evangelia sv. Matouše, Marka, Lukáše a Jana). Přitom je dostatečně prokázáno, že tato novozákonní evangelia prošla řadou textových úprav, než byla kodifikována do podoby, v níž je známe dnes. Navíc existují i zlomky evangelí jiných, o nichž mezi většinou křesťanských věřících donedávna existovalo jen velice chabé, nebo vůbec žádné povědomí (například tzv. apokryfní evangelia sv. Tomáše, Petra, Mariino evangelium, Jidášovo evangelium a další), protože tyto raněkřesťanské spisy byly církví už kdysi dávno prohlášeny za kacířské a bylo zakázáno je zahrnout do novozákonních biblických textů. Některá apokryfní evangelia totiž přinášejí o Ježíšovi řadu pozoruhodných informací, které nebyly v souladu s církevní dogmatikou.

Proto jsou čtyři biblická evangelia věřícími křesťany i nadále považována za hlavní autentická historická svědectví o Ježíšově existenci, zatímco pozdější Skutky apoštolské a Listy sv. Pavla z Tarsu jsou už novozákonní spisy s výrazně teologickým charakterem, v nichž se z Ježíše člověka stává bohočlověk s nadpozemskou autoritou.

Je to pojetí, které se stalo nejen základním kamenem křesťanské věrouky a liturgie, ale i samotné církevní organizace, kterou sv. Pavel začal budovat. Ježíšova církev neexistovala, její založení neměl totiž Kristus v úmyslu, a tak vznikla Pavlova církev. Ideový odkaz paulinismu je také dodnes hlavní součástí katolické dogmatiky.

Zásluhou úprav novozákonních evangelí i neexistence jejich původních předloh bychom mohli tvrdit, že pravda o historickém Ježíšovi z Nazaretu nám zůstane navždy neznámá, nepochopená a může ji nahradit (a také v podstatě nahrazuje) pouze víra. A přece tomu tak není.

Během více než desetiletého studia biblických textů i řady děl o Ježíšově osobnosti jsem často narážel na rozpory, ale i skryté souvislosti, jež měly s tradičními teologickými výklady málo společného,

nebo zde existovaly spojitosti jen velmi vzdálené. Postupně přede mnou vyvstával obraz úplně jiného Ježíše, i když jsem zároveň dospěl k přesvědčení, že teologická legendistika o jeho osobě je sice matoucí, ale přece jen obsahuje stopy pravdy v indiciích, jež jsou dnes už sotva postřehnutelné.

Ve světle těchto indicií před námi vyvstává Ježíš opět jen jako člověk a zároveň zcela nesporně i jako výjimečná osobnost. A docela určitě ho nelze považovat za tvůrce nějakého nového náboženství, ale pouze za reformátora tradičního židovského Zákona. Tvůrcem křesťanství se Ježíš stal až díky svým nástupcům, kteří ho za jeho zakladatele prohlásili a koncipovali sami křesťanství do podoby těch doktrín, které dnes známe, přijímáme a někdy mylně považujeme za objektivní.

Nad Ježíšem z Nazaretu se ve skutečnosti vznáší pořád spousta nevyřešených otazníků, což určitě povede i v budoucnu ke snahám po jejich řešení. Je ovšem nesporné, že Ježíš byl vysoce charismatickou postavou dějin a nepochybně byl nadán i schopnostmi, které bychom dnes mohli označit za paranormální. Byl mimořádný krom jiného i tím, že pravděpodobně přežil své vlastní ukřižování, což ale ještě zdaleka neznamená, že přežil svou smrt tak, jak to pozdější křesťanské církve začaly hlásat.

Tato kniha si neklade za cíl odhalit celou pravdu kolem Ježíše Krista pod nánosem dosavadních tradicionalistických teologických výkladů. Ale možná se tu a tam této pravdy přece jen dotkne, poněvadž je to kniha o takovém Ježíši, jakého dosud málo známe. Její skutečný smysl spočívá v tom, představit ho jako jednoho z nás. Jako muže pochybujícího i váhajícího, jindy zase velice kategorického. Ale především jako člověka, který byl dlouhodobě a cíleně připravován na své krátké, avšak historicky velevýznamné vystoupení, jež z něj posléze učinilo legendu všech legend.

Jsem hluboce přesvědčen, že Ježíš z Nazaretu byl veden jasným a předem daným plánem i posláním, jehož cíl a smysl jeho nepřátelé

velmi dobře odhadli, a proto ho vydali na smrt. Nebyla ale i tato smrt ve skutečnosti součástí onoho plánu, který Ježíš realizoval? A kdo stál v takovém případě za tímto plánem v pozadí? I to jsou otázky, na které se tato kniha snaží odpovědět.

Historický Ježíš z Nazaretu zůstává mužem se záhadnou minulostí. A tohle tajemství mu dosud nebylo vyrváno. Pokud víme, on sám nikdy nic nenapsal. Ale je nanejvýš pravděpodobné, že psát při své pozoruhodné kazatelské invenci uměl. Byla snad tabuizace psaného slova součástí jeho role? A pokud ano, proč?

Musím ovšem přiznat, že mnohdy nebylo možné ubránit se jistým spekulacím. A musím konstatovat, že ne vždy jsou v souladu se známými výklady Ježíšových osudů. Proto zůstane obsah této knihy v mnohém kontroverzní. Avšak bude-li tato kontroverznost sloužit k hlubšímu zamyšlení nad jednou z největších postav dějin naší civilizace a povede-li čtenáře k přesvědčení, že ne vše, co se dosud považuje za nezpochybnitelnou pravdu, touto pravdou také je, pak tato kniha možná opravdu naplní mé původní předsevzetí. Totiž přiblížit Ježíše Krista Nazaretského, tohoto židovského kazatele a reformátora, nám všem způsobem, který je možná poněkud netradiční, ale zároveň, jak doufám, i srozumitelný.

V tomto novelizovaném textu jsem při citacích ze Starého a Nového zákona použil Bibli podle kralického vydání z roku 1613 tak, aby došlo k sjednocení uvedených biblických výroků, které v předchozím vydání této knihy pocházely i z jiných biblických textů. Číselné odkazy na tyto citace jsou rovněž přejaty z uvedené Bible, kdy první číslo znamená kapitolu, druhé pak odstavec uváděné kapitoly (např. Matoušovo evangelium 2,5). Věřím, že i přes jistou archaičnost budou tyto sjednocující úpravy pro současného čtenáře srozumitelné a pomohou k bližší orientaci v celém tématu.

V. L.

ČÁST PRVNÍ

VE SVĚTLE NADĚJE

„Já jsem světlo světa. Kdož mne následuje, nebude choditi v temnostech, ale bude míti světlo života.“

Ježíš z Nazaretu